

LITERATUUR EN KUNST

Literair-meesterwerk.

A. den Doolaard, De Herberg met het Hoefijzer. Amsterdam, N.V. Em. Querido's Uitg. Mij., 1933.

Meer dan eens heb ik in ons blad geschreven over het werk van A. den Doolaard.

In de artikelenreeks over het nieuwste proza (nr's 23-41 van den vorigen jaargang), alsook bij de bespreking van verschillende van zijn boeken, is hij op den voorgrond gekomen als de auteur van het vitalisme, dat, naar de indertijd reeds geciteerde definitie van Dirk Coster, is „de drang, om, door alle verschijnselen van 't leven heen, zich over te kunnen geven aan den onbenaambaren en onbenaamden levensgloed, die verborgen door dit leven stroomt gelijk de groeikracht door de vormen der natuur”. In alles wat Den Doolaard schreef was hij de echte vitalist, die dien levensgloed zocht en in fel-plastische vormen tot uitdrukking bracht.

Intusschen is Den Doolaards werk niet een beoefenen van het vitalisme als literaire richting. Integendeel. Meer dan eens heeft hij onomwonden verklaard, dat hij voor de „richting” van het vitalisme, die door Marsman is ingezet en van lieverlee verdorde, gelijk Anton van Duinkerken heeft gezegd, „tot een gekanker zonder hartstocht naast een weemoed zonder mannelijkheid”, niet de minste belangstelling heeft. Het vitalisme is bij hem niet een theorie, maar levenspraktijk, niet een esthetische vorm, maar levensinhoud. Hij is de vitalist van professie, die er op uittrekt, altijd weer, alleen maar om in zwerven en zwoegen aan zijn leefdrang den vrijen teugel te vieren.

De ondergrond van Den Doolaards vitalisme is dan ook een geheel andere, dan het intellectuaalisch doorvorschen van de levensverschijnselen, om „het werkelijke leven” te vinden — een streven, dat door Van Duinkerken is gequalificeerd als „het propageeren van den stalmest in de letterkunde” —; het is precies het omgekeerde van intellectuaalisme, namelijk een hang naar romantiek.

Bij eersten indruk klinkt dat vreemd: men zou geneigd zijn te verwachten dat de „operatieve chirurgie van het leven”, die de nieuwste proza-literatuur is, alle romantiek heeft uitgebannen. Maar wie zoo denkt, vergist zich. 't Is juist een van de karakteristieke van den reportage-roman en het filmische boek der nieuwe zakelijkheid, dat er zulk een sterk-romantische trek doorheen loopt. Veel meer dan tien of vijftien jaar geleden is de romantiek element van het artistieke proza. Er zijn onder de nieuwste romans boeken die volop-romantisch zijn: „De Stille Plantage” van Albert Helman b.v. of „Dokter José droomt vergeefs” van Theun de Vries; en zelfs bij echte modernisten als Marsman en Slauerhoff vinden we de romantiek, getuige „De dood van Angèle Degroux” en „Het verboden Rijk”. Temidden van de nuchterheid van het nieuw-zakelijke bloeit de romantiek allerwege weer op, omdat ze is de beantwoording van een verlangen, dat bij schrijvers en lezers leeft en blijft leven: ze ontstaat van-binnen-uit.

Meer nu dan bij anderen is dat bij Den Doolaard het geval, zoozeer, dat men zou kunnen spreken van een vluchten uit de werkelijkheid. Uit de problemen en de moeilijkheden van het dagelijkse leven trekt hij weg, de verre vrijheid in: en wat hij zoekt is de romantiek, is, zooals gezegd is, „het rijk van de 1001-nacht-vertellingen”, dat wijd en groot zich uitstrekt over de schemering van bergbosschen en de afgeslotenheid der valleien. Duidelijk bewezen dat zijn vorige boeken: „Van Ski en Propellor”, „De laatste ronde”, „De Druivenplukkers”, „De wilden van Europa”. Ze vertoonen, wat hun romantischen inslag betreft, een stijgende lijn. En die lijn bereikt zijn hoogste punt in het nieuwste boekje „De Herberg met het Hoefijzer”.

Inderdaad: het hoogste punt.

Want ofschoon het klein is van omvang en van postuur, geloof ik dat het brengt de volle ontplooiing van Den Doolaards talent. Het verenigt al de eigenschappen, die dezen Auteur onder de jongeren deden opvallen en die elk van zijn geschriften meer dan gewone aandacht deed vinden.

Vooreerst is het weer een zwerversboek. Evenals „De Wilden van Europa” leidt het naar het onbekende en onbeminde land van den Balkan, en dan naar een van zijn afgelegenste oorden, het bergland van Noord-Albanië, waar de nieuwgeordende regeering nog maar nauwelijks is binnengedrongen.

Dan is het weer puur-romantisch. Die romantiek leeft in de donkere bosschen en de zwijgende bergnatuur, maar leeft ook in de menschen, de woeste Malissoren, die van zichzelf getuigen: onze rijkdom dat zijn onze uienakkers niet, noch onze bergweiden, waar het gras soms halverwege den zomer al verbrandt... ons echt bezit dat zijn onze eer

Bentheim en Oost-Friesland heeft dezer dagen een drietal predikanten, Ds. W. Bronger (Bentheim), Ds. J. E. Goudappel (Emlichheim) en Ds. E. Kolt-hoff (Veldhausen) een manifest doen verschijnen, dat tegen portkosten verkrijgbaar is bij Boek-drukkerij R. G. Liebscher, Seifhennersdorf Sa.

Het zeer duidelijk gestelde stuk begint met erop te wijzen, dat de in den laatsten tijd weer van alle kanten vernomen eisch: „de opperste plaats in de kerk voor Christus vrij!” en „tucht over leer en leven”, klanken liet hooren, die het gereformeerde oor onmiddellijk boeiden. Alleen maar: waar was dikwijls de schriftuurlijke fundeering der gestelde eischen? Nationaal gevoel kon vaak zich daarin uitspreken, maar de bijbelsche basis ontbrak. Daarom besloot de synode der hier zich uitsprekende kerken, 6 Dec. 1933, zelfstandig haar positie af te teekenen.

Nadat nu is meegedeeld, dat de kerken van Bentheim en Oostfriesland de drie formulieren van eenigheid hebben aanvaard als uitdrukking van haar geloof, en gezegd is, welke principiële grondgedachten daarin zijn neergelegd (verkiezing, verbond, erfschuld, erfsmet, rechtvaardigmaking in Christus, heiligmaking als genade-gave, gereformeerde levensopvatting, „puriteinsche” strengheid) wordt betoogd, dat uit een en ander de noodzaak volgt van een kerk-inrichting en kerk-orde, welke beide het onderscheid tusschen de kerk en het volk genoegzaam in rekening brengen. Alleen het hoofd der kerk, Christus, kan en mag haar leven leiden en besturen; in dit licht is het ambt in de kerk te zien, en is te verstaan, wie en hoedanig de „trouwe mannen” moeten zijn, die naar Paulus' voorschrift, tot het ambt in de kerk te verkiezen zijn. Uit Christus' eenig herderschap en universeel opzienschap (of episcopaat) vloeit de onverbiddelijke afwijzing van de tyranniseerende, en met het staatsgezag zich gelden latende, aan de kerk opgelegde bisschoppen voort. Men zegt: de opperste plaats in de kerk moet open blijven voor Christus; en zeker, in dien zin komt reeds een verzet tegen de machtsusurpatie aan het woord. Welk verzet deze gereformeerde schrijvers niet onverschillig laten kan. Maar nog beter ware het, de kwestie zóó te stellen: de opperste plaats in de kerk is sinds lang bezet; Christus bekleedt haar.

Daarom moeten de oud-gereformeerde kerken haar bezwaar tegen den gang van zaken uitspreken. Wat de gevolgen zullen zijn, ze weten het niet; maar zonder iemands strijd te willen verzwaren, willen ze het geven van een getuigenis niet nalaten.

In dat getuigenis wordt dan tenslotte ook begrepen een protest tegen alle vergoddelijking van het kreatureur, tegen alle menschevergoding, ook tegen de annexatie van den Zondag voor sport of voor vergaderingen en feesten ter eere van de nationale gedachte, terwijl daarbij dan de rechten van het eeuwige leven worden vergeten.

Tenslotte volgt dan een positief vermanend woord tot de leden der kerken zelf, opdat zij zelf ieder voor zich in het leven der gemeenschap staan mogen naar en door de gehoorzaamheid van Christus.

Met groote belangstelling lezen wij dit waardig gestelde stuk. Het is verblijdend, dat hier de gezond-gereformeerde opvatting het woord nam op eigen wijs; dit kalme woord is vreemd aan alle dialectiek, vreemd ook aan alle dualisme (afgedacht dan van een enkelen term, die trouwens in Duitsland anders klinkt dan in Holland), vreemd ook aan de fatale uiteenscheuring der onderscheidene levenssterreinen, welke uiteenscheuring zoo menig van andere zijde ingediend protest krachteloos heeft gemaakt, en feitelijk gevaarlijk.

Wij wenschen den oud-gereformeerden kerken sterkte, en betuigen onze sympathie met dit uitnemende stuk.

K. S.

Foto's voor het Afscheidings-herdenkingsjaar.

De heer G. Sloot, fotograaf te Kampen (Broederweg) heeft een foto (in onderscheiden formaten) gemaakt, waarop broederlijk naast elkaar te zien zijn Van Velzen, Brummelkamp, De Haan, Hel. de Cock. Vier van de „vaders” dus der Afscheiding. In dit jaar der herdenking zal ongetwijfeld menigeen deze foto in zijn bezit willen hebben; ze is fijn uitgevoerd (witte achtergrond) en zoo-veel het mogelijk was, keurig en duidelijk afge- werkt. De heer Sloot wil gaarne nadere infor- maties doen; naar we vernamen, zal hij langs onderscheiden wegen zorgen voor bekendmaking van de uitgave en haar bijzonderheden.

We hebben de foto zelf gezien, in de verschil- lende grootten, en kunnen met vreugde ieder, die zich voor de herdenkingsfeesten van 1934 inte- resseert, en de geschiedenis wil doen spreken in zijn huis- of studeerkamer, den raad geven, zich een exemplaar aan te schaffen.

K. S.

Dat is waar. Zij deden dat echter in de vrijheid, die zij hebben in de vrije kerken. Zij deden het evenzeer als de professoren in de theologie aan de Vrije Universiteit. Maar evenmin als deze laat- sten zochten onder kerkelijke suprematie, evenmin die eersten. De gereformeerden hebben die supre- matie nooit aanvaard. Noch in 1854, toen Kampen verscheen, noch in 1880 toen de leuze „geen kerke- lijke suprematie” aangeheven werd ten bate van de Vrije Universiteit, natuurlijk onder herinne- ring aan wat in de Herv. Kerk mogelijk was. Maar wat daar bestaan kan, is nog niet van kracht voor de vrije Geref. Kerken.

Natuurlijk is het mogelijk, dat de Geref. Kerken een besluit zouden nemen, een leer-uitspraak zouden doen, die een hoogleeraar te Kampen principiële verkeerd leek. Hij zou dan langs den wettigen kerkelijken weg daartegen moeten op- komen; zou moeten trachten, de uitspraak ge- wijzigd te krijgen, doch zou in afwachting daar- van niet publiek ertegen moeten ingaan. Ook niet op den kathedraal.

Maar dat is geen suprematie, want dat is zijn vrijwillig aanvaarde, van te voren voor eventueel voorkomende gevallen vastgestelde houding. Hij deelt ze met alle dominees, en alle schoenpoetsers van zijn kerk, en deelt ze ook met die andere be- lijdenende leden der Gereformeerde Kerken, die hoogleeraar zijn aan de Vrije Universiteit. Die hebben bij hun openbare geloofsbelijdenis precies hetzelfde aan hun kerkeraad beloofd. Ze vonden dat helemaal geen suprematie, doch een acte van hun vrijheid, die zij hadden in Christus Jezus. En in die gebondenheid doen zij nu alles wat zij doen. Zij voeren in die gebondenheid hun tafelgesprek- ken, en in diezelfde gebondenheid hun kathedra- gesprekken.

Wij, gereformeerden, mogen wel heel dankbaar zijn, dat die suprematie over heel de linie van ons hooger onderwijs is afgeschafte.

Dat wij met z'n allen het daarover trouwens al lang eens zijn, is duidelijk. Geloof nog één ver- standig mensch, dat, als het anders was, alsdan vrienden, curatoren van de Vrije Universiteit tevens vrienden, curatoren van de Theologische School zouden willen zijn?

Stel u voor, dat zij den eenen keer (in V.U.- relatie) de kerkelijke suprematie moesten afzwe- ren, en de volgende maal (in Th. S.-verband) haar moesten aanvaarden? Dat lijden droeg geen mensch.

Stel u voor, dat zij den eenen keer (in V. U.- verband) het spook der kerkelijke suprematie te lijf moesten gaan, en den volgende keer (in Th. S.-verband) dat spook zelve ten lijve moesten worden, als curatoren der hoogeschool? Het ware om te besterven van schrik.

Dies leven wij ons vrije leven.

't Gezeide spook is maar een spook.

't Verschijnt in Amsterdam niet. 't Verschijnt te Kampen evenmin.

Wij danken voor de Vrije Universiteit.

Wij danken voor de Vrije Theologische School. En leggen zóó den broeder-band.

K. S.

De (oud)gereformeerde stem in Duitschland.

Er is veel te doen, den laatsten tijd, in Duitsch- land over de knechting, die door het nationaal- socialistische régime over het kerkelijk leven al- daar gebracht wordt. Zelfs zijn er kerken in dole- antie gegaan, die weigeren, zich te voegen onder het juk, en die eenvoudigweg haar gang gaan, naar de ontwikkeling van eigen leven, ongeacht de tyrannie, die door de dienaren of de represen- tanten van het in den staat overheerschend ge- weld geoefend wordt.

Zoolang de verzet-actie zich alleen grondde op den eisch, dat de kerk het juk van dwang en vrij- heidsberooft zou mogen weigeren voor zich- zelf, zonder dat evenwel de staats-idee zelf, waar- uit die dwang noodwendigerwijs opkomen moest, in den wortel werd aangetast door een op Gods Woord zich grondende thetische uiteenzetting om- trent den eigen aard van staat, en kerk, en ook andere levensverbanden, zoolang kon die verzet- actie niet zoo heel veel beteekenen. Zij bleef mach- teloos, in den grond. Want tegen dwang verzet zich graag elk-voor-zich. Maar alleen, wie de po- sitie over en weer principiële afbakenen, en dus het verkeerde staats-begrip zelf fundamenteel cri- tiseeren kon, alleen hij was in staat, zijn protest krachtig te doen worden en, wijl het principiële gefundeerd was, daaromheen een keurbende van laaie volharders te verzamelen.

Typisch kwam de betrekkelijke zwakheid en on- vastheid van het gevoerde verzet in twee dingen naar voren:

a) in het herhalen van de verzekering, dat men den strijd niet voerde tegen den staat, den totaal-staat van Adolf Hitler, doch alleen tegen het de kerk drukkende vreemde geweld;

b) in het ontbreken van een confessionneelen grondslag, die het verzet een concreet-reële basis zou kunnen geven.

Deze beide bezwaren zijn evenwel vreemd aan de onlangs verschenen „Kundgebung der altrefo- mieren Kirchen Deutschlands zur kirchlichen Lage der Gegenwart”. In opdracht van de synode dezer oud-gereformeerde kerken in de graafschap

K. S.

radio-avond

waarvan veel

is, trof ons

ik zeer terecht

in de ver-

zette.

vrijheid tegen-

vrijheid van

staatsdwang

suprematie vrij,

l zich geheel

aan gebonden-

ds de hoogste

zeer goed be-

ste wijze ge-

mee, dat het

orden uit eigen

in dezen dub-

ereformeerden

ft zich geluk-

reven vrij ge-

te Kampen.

in den staats-

kelijke supre-

eigendom was

irsvorm heeft,

plaats heeft.

he hierarchie

gereformeerde

ke suprematie.

al de Geref.

suprematie

t niet, ze heb-

illig gebonden.